

Nr 8.

Av herr **Arrhén**, om ersättning åt *F. W. S. Holmqvist och C. E. Olsson i anledning av en olyckshändelse under fälttjänstövning.*

Den 26 maj 1942 skadades vid en inom Trollhättans skyddsområde anordnad fälttjänstövning landstormsfänriken F. W. S. Holmqvist och värnpliktige C. E. Olsson. Holmqvist hade haft till uppgift att med ett antal man, bl. a. nyssnämnde Olsson, försvara Spiköbron i Trollhättan. Vid övningen hade använts särskilt för tillfället tillverkade sprängladdningar, bestående av en halv »gubbe» nitrolit, en tändhatt och en stubintråd. Strax före kl. 7 på eftermiddagen hade en »fientlig» pansarbil kört in på bron. Holmqvist och Olsson hade då antänt stubintråden till var sin sprängladdning och gjort sig beredda att kasta dessa mot pansarbilen. Just då hade emellertid några barn sprungit fram för att se på bilen och därvid kommit i vägen för de båda kastande. Dessa hade då dröjt med kasten med påföljd att laddningarna exploderat i händerna på dem. Båda förlorade härigenom högra handen, varjämte Holmqvist tillfogades en öronskada med nedsatt hörsel till följd.

Genom riks försäkringsanstalten ha de skadade tillerkänts livräntor, Holmqvist enligt olycksfallsförsäkringslagen och Olsson enligt militärsättningsförordningen, enligt uppgift den förre med 1 690 kronor per år och den senare med 1 296 kronor per år. Graden av invaliditet har härvid för den förre fastställts till 65 % och för den senare till 60 %.

För att trots sin invaliditet kunna försörja sig startade Holmqvist, som tidigare varit frisörmästare, en rörelse, försäljning av utensilier till frisersalonger. Han blev emellertid åter inkallad, vilket medförde avbräck i hans nya förvärvsverksamhet. Under denna inkallelse tjänstgjorde han till följd av sin invaliditet såsom menig. Han ansökte emellertid om och erhöll befrielse från militärtjänsten. Då han hade svårt att komma ut med hela skatten för sin tidigare inkomst som landstormsfänrik (6 000 kronor), anhöll han hos skattemyndigheterna att på grund av de speciella omständigheterna bliva befriad från att erlægga det resterande beloppet, vilken anhållan emellertid avslogs.

Holmqvist erhåller icke familjebidrag, vilket däremot torde vara fallet med Olsson. Den senare var tidigare nattvakt.

Holmqvist och Olsson stämde 1944 kronan med yrkande om ersättning vardera för sveda och värk med 3 000 kronor, för lyte och stadigvarande

men med 7 000 kronor samt om en livränta vardera å 250 kronor i månaden. Som motivering härför anfördes dels övningens farliga art, dels att vederbörande militära myndigheter icke vidtagit tillräckliga skyddsåtgärder. I det senare avseendet anfördes dels att platsbefälhavaren visserligen under rättat polismyndigheten om övningen men icke givit tillräckligt noggranna upplysningar om dess art, varför någon särskild polisbevakning inte anordnats, dels att de använda laddningarna försetts med kortare stubiner än säkerhetsbestämmelserna medgiva. Underrätten fann emellertid inte kronan skadeståndsskyldig och hovrätten fann inte skäl göra ändring i denna dom.

Många av de olyckor, som inträffat under de gångna årens militära beredskap, ha säkerligen medfört lika ömmande fall som de här föreliggande. Till beloppet av livränta enligt militärsättningsförordningen ha även statsmakterna tagit ställning så sent som 1943 genom fastställande av dyrtidstillägg med 40 %. Översyn av såväl olycksfallsförsäkringslagen som militärsättningsförordningen pågår vidare inom socialvårdskommittén. I åtskilliga fall, där det kunnat göras gällande, att skada uppstått genom överordnade militära befattningshavares förvållande, har slutligen kronan ålagts skadestånd.

Oavsett frågan om anledningen till olyckshändelsen i Trollhättan och därpå grundat skadestånd synas emellertid i föreliggande fall speciella omständigheter vara för handen, vilka synas göra det stridande mot rättskänslan, att de skadades yrkanden inte kunnat bifallas. Därest de skadade inte hejdat sina kast, skulle med säkerhet en olycka ha inträffat, som drabbat ett flertal utomstående. Det råder intet tvivel om, att kronan i så fall skulle ha ålagts skadestånd till dessa av betydligt större omfattning än de belopp, som de båda skadade krävt. Man måste anse, att här förelegat en nödsituation, där de skadade uppoffrat sina egna intressen för att undvika en större olycka. Enligt gängse rättsuppfattning torde i ett sådant fall ersättning böra utgöras av den part, vars intressen sålunda skonats, i detta fall kronan. Motsatsen skulle innebära, att kronan gjorde en förtjänst på de båda människors behjärtade uppträdande, som dock för dem personligen medförde så beklagliga följder. Man har ej rätt att bortse ifrån, att deras sätt att handla i den svåra situationen är förtjänt av ett varmt erkännande och en honnör. Man kan visserligen inte förutsätta, att de båda männen under det korta tidsmoment, som stått till förfogande, handlat under fullt medvetande om den skada för dem själva, som skulle bli en följd av att kasten fördröjdes, men detta kan inte förringa värdet av själva handlingen. De vådliga följderna av ett kast stodo tydligen klara för dem liksom risken för dem själva att dröja måste ha gjort det. Det måste anses som inte endast en skyldighet utan som en hederssak att ett erkännande för denna uppoffring ges. Om något eller några parallellfall kunna ha förekommit, vilka inte kommit till allmän kännedom, synes detta inte böra hindra en åtgärd i detta fall.

Det är sannolikt, att Holmqvist och Olsson komma att hos högsta domstolen överklaga hovrättens dom, och givetvis finns den möjligheten, att domen ändras i högsta instans. På grund av den arbetsbalans som råder i högsta domstolen torde det emellertid komma att dröja minst ett och möjligen två år, innan målet avgjorts. Därest riksdagen redan nu beslutar att bevilja Holmqvist och Olsson den av dem begärda ersättningen, och högsta domstolen senare skulle utdöma ersättning, synes ingen skada ha skett, då den av riksdagen beviljade ersättningen får avräknas mot den senare utdömda. I motsatt fall — om alltså högsta domstolens utslag skulle fastslå, att någon juridisk skyldighet inte kan åläggas staten — måste likväl en moralisk plikt kvarstå att låta ersättningen utgå. Det kan väl knappast råda någon tvekan om, att ärendet i så fall skulle återkomma i riksdagen. Den möjligheten föreligger även, att, därest riksdagen nu beviljar ersättning, målet i högsta domstolen kommer att återkallas.

För de båda skadade måste det å andra sidan vara av stor betydelse, att hjälpen och ersättningen komma nu och inte efter ytterligare ett eller två år. Detta så mycket mera, som de haft att gälda sina egna och kronans rättegångskostnader. De ha alltså inte åtnjutit fri rättegång.

Med hänvisning till vad ovan anförts får jag därför hemställa,

att riksdagen ville besluta om en ersättning till Holmqvist och Olsson med de av dem begärda beloppen, dock med avdrag för vad som till dem utbetalas av riksförsäkringsanstalten.

Stockholm den 15 januari 1945.

Erik Arrhén.